

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำ ของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

Participatory Research for Developing the Estuarine Fish Guardians Curriculum around the Songkhla Lagoon

ชไมพร ทองเพชร¹ จินตนา กสินันท์^{2*} เอกราช สุวรรณรัตน์³ เตือนตา ร่าหมาน⁴
Chamaiporn Tongphet¹ Chintana Kasinant^{2*} Eakarach Suwanarat³ Tuanta Raman⁴

Received: November 14, 2025

Revised: December 29, 2025

Accepted: December 30, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา 2) พัฒนาหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้มีคุณภาพ ดำเนินการด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ หลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการและแบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการดำเนินการพบว่า 1) ชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาต้องการหลักสูตรเพื่อใช้ในการจัดการศึกษา และต้องการหลักสูตรฐานสมรรถนะที่มุ่งเน้นส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียนในการปรับใช้องค์ความรู้ที่หลากหลายในสถานการณ์จริง การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยพลิกแพลงและยืดหยุ่นในระยะยาว ตลอดจนมีสุขภาวะที่ดีสามารถปรับเปลี่ยนเส้นทางชีวิตให้สอดคล้องกับความผันผวนของโลกและความก้าวหน้าทางวิทยาการได้ แต่ทั้งนี้เนื่องจากมีระยะเวลาที่จำกัดจึงควรบูรณาการกับแผนการเรียนรู้ลูกเสือ ชุมนุม กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์หรือจัดหลักสูตรในลักษณะของค่าย และ 2) หลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 6 หน่วยสาระการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยที่ 1 เนื้อหาทางภูมิศาสตร์และวิถีชีวิต หน่วยที่ 2 ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา หน่วยที่ 3 พิทักษ์ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา หน่วยที่ 4 รักษาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา หน่วยที่ 5 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและสร้างรายได้อย่างยั่งยืน และหน่วยที่ 6 การจัดการเศรษฐกิจชุมชน หลังจากมีการทดลองทำกิจกรรมของหลักสูตร พบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่ดีเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้

คำสำคัญ : การพัฒนาหลักสูตรแบบมีส่วนร่วม , พิทักษ์รักษา , ปลาสามน้ำ , ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

¹ อาจารย์ประจำคณะวิทยาการสุขภาพและการกีฬา มหาวิทยาลัยทักษิณ E-mail: chamaiporn@tsu.ac.th

^{2*} อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ E-mail: kchintana@tsu.ac.th

³ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ E-mail: aekkarach@tsu.ac.th

⁴ อาจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์และนวัตกรรมดิจิทัล มหาวิทยาลัยทักษิณ E-mail: tuanta@tsu.ac.th

Abstract

This research aimed to 1) study the problems and needs of the estuarine fish guardians curriculum around the Songkhla lagoon, and 2) develop a quality the estuarine fish guardians curriculum around the Songkhla lagoon. The research utilized participatory action research methodology. The research instruments included the estuarine fish guardian curriculum around the Songkhla lagoon, informal interviews, and satisfaction questionnaires. Data were analyzed using means and standard deviations. The results revealed that 1) the Songkhla lagoon community needs a curriculum for educational management and a competency-based curriculum that focuses on promoting learners' abilities to apply diverse knowledge in real-world situations, seek innovative and flexible solutions for long-term problems, and promote well-being and adapt their life paths to global fluctuations and technological advancements. However, due to limited time, the curriculum should be integrated with scouting learning plans, clubs, social and public welfare activities, or organized as a camp-based curriculum. 2) the estuarine fish guardians curriculum around the Songkhla lagoon consist of a learning management plan with 6 learning units: unit 1: geography and way of life content; unit 2: natural resources of the Songkhla lagoon; unit 3: Protecting the Songkhla lagoon; unit 4: Preserving the Songkhla lagoon; unit 5: Utilizing the resources of the Songkhla lagoon and generating sustainable income; and unit 6: Community economic management. After experimenting with the curriculum activities, it was found that the learners had good results in line with the set goals.

Keywords: Participatory Curriculum Development, Conservation, Estuarine Fish, Songkhla Lagoon

บทนำ

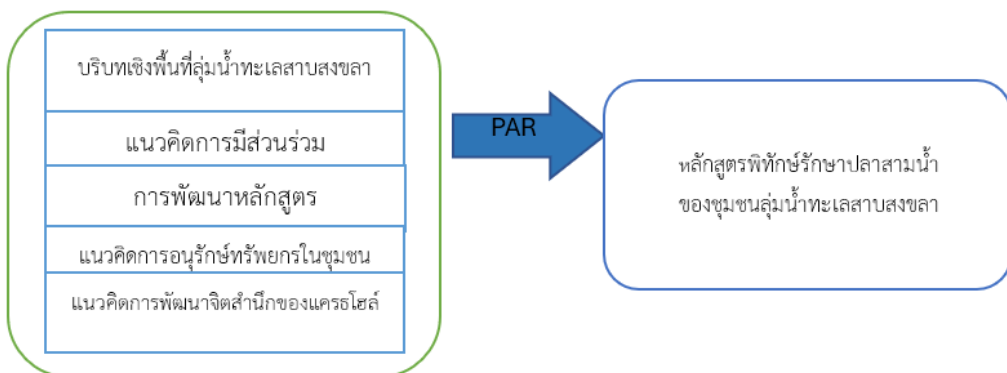
จากการลงพื้นที่ทำงานในชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะเรื่องของการอนุรักษ์ปลาสามน้ำด้วยนวัตกรรมการทำบ้านปลาในรูปแบบต่างๆ รวมถึงการใช้กฎ กติกาชุมชน เพื่อเป็นกติกากลางของชุมชนในการอนุรักษ์ - พิทักษ์ปลาสามน้ำในชุมชนต่างๆรอบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง มีข้อมูลเชิงประจักษ์ว่าชุมชนที่มีความสนใจและใส่ใจในประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลานั้น จำนวนของทรัพยากรปลาสามน้ำรวมถึงสัตว์น้ำอื่นๆ มีจำนวนเพิ่มขึ้นทำให้มีวัตถุดิบป้อนการบริโภคในชุมชนและสามารถต่อยอดสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ ยิ่งหากชุมชนใดที่มีการบริหารจัดการที่ดีมีความเข้มแข็งก็สามารถสร้างโอกาสทางอาชีพ รวมถึงลดรายจ่ายจากการหาวัตถุดิบจากทรัพยากรปลาสามน้ำในพื้นที่มาบริโภค แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการทำงานด้านการอนุรักษ์ปลาสามน้ำยังมีประเด็นปัญหาที่ต้องแก้ไขและเติมเต็มขยายองค์ความรู้ไปสู่ชุมชนอื่นๆ ทั้งเรื่องของการจัดการเรื่องการสร้างรูปแบบบ้านปลาที่เหมาะสม กล่าวคือ บ้านปลาที่ชุมชนทำจะต้องมีการทำใหม่ทุกปี ทำให้ต้องมีการหาทุนมาใช้ในการสร้างบ้านปลา นอกจากนี้ประเด็นด้านการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ผิดกฎหมาย และเครื่องมือประมงทำลายล้างสูงเช่นไซหนอนที่เริ่มระบาดในช่วงระยะเวลา 1-2 ปีที่ผ่านมา โพงพางที่วางขวางลำน้ำทำให้ตกจับสัตว์ที่สูญจรร สัตว์น้ำวัยเยาว์ไม่มีโอกาสขยายพันธุ์ ส่งผลให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลง หรือแม้แต่โครงการของรัฐที่ทำงานแยกส่วนไม่บูรณาการกัน และบางโครงการส่งผลต่อระบบนิเวศลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา นอกจากนี้ ทีมวิจัยยังพบว่า ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการดำเนินงานวิจัย

ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาจำนวนมากพอสมควร แต่องค์ความรู้ต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพิทักษ์ปลาสามน้ำในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ยังไม่ได้มีการถอดบทเรียนเพื่อนำมาใช้และส่งต่อองค์ความรู้ไปยังภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะภาคส่วนภาคการศึกษา ภาคประชาสังคม รวมถึงภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพิทักษ์ปลาสามน้ำ ในปี พ.ศ. 2551 พื้นที่ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ได้มีการพัฒนาหลักสูตรชุมชนขึ้นโดยความร่วมมือของชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ ชื่อว่าหลักสูตร “เกาะหมากศึกษา” ใช้สำหรับการเรียนการสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในพื้นที่ตำบลเกาะหมาก เป็นหลักสูตรที่ได้รับการรับรองจากเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 2 โดยหลักสูตรนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตคนเกาะหมากที่ผูกพันกับอาชีพประมงพื้นบ้านในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อุปกรณ์การทำประมงรูปแบบต่าง ๆ วิธีการอนุรักษ์และพิทักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ รวมถึงภูมิปัญญาพื้นถิ่นในชุมชน เนื่องจากระยะเวลาที่ผ่านมา 10 ปี แล้วยังไม่เคยมีการปรับปรุงหลักสูตรและพบว่าเนื้อหาและข้อมูลข่าวสารของหลักสูตรยังขาดความเป็นปัจจุบัน ทางชุมชนและสถานศึกษาจึงเล็งเห็นความสำคัญในประเด็นนี้เนื่องจากเป็นพื้นฐานสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์และพิทักษ์ทรัพยากรของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา นอกจากนี้ยังพบว่าสถานศึกษาในเครือข่ายการอนุรักษ์ทรัพยากรลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาสนใจที่จะนำหลักสูตรนี้ไปใช้ด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้มีคุณภาพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการ (1) ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยปลาสามน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา รวบรวมองค์ความรู้และการจัดการความรู้เกี่ยวกับปลาสามน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาทั้งที่อยู่ในตัวบุคคล และในเครือข่าย (2) ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากข้อมูลงานวิจัยและบันทึกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ 1) นักเรียนในโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา 2) ผู้ประกอบอาชีพประมง และประชาชนในพื้นที่ และ 3) ผู้ประกอบธุรกิจในพื้นที่ โดยวิเคราะห์สภาพปัญหาและความ

ต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม (3) คัดเลือกนวัตกรชุมชนเข้าร่วมโครงการ และจัดอบรมเชิงปฏิบัติเพื่อเรียนรู้และออกแบบบทบาทหน้าที่ของนวัตกรชุมชน (4) ประชุมร่วมกับชุมชนเพื่อตรวจสอบข้อมูลและสะท้อนองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ร่วมกัน และร่วมกันตั้งเป้าหมายของการจัดการความรู้ปลาสามน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (5) สัมภาษณ์กลุ่มที่ส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร “เกาะหมากศึกษา” ทั้งในตัวแทนนักเรียนที่ใช้หลักสูตรอยู่ในปัจจุบัน ศิษย์เก่า ครูที่ใช้หลักสูตร ครูที่เคยใช้หลักสูตร ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครองทั้งศิษย์ปัจจุบันและศิษย์เก่า ผู้ประกอบอาชีพประมง ผู้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับข้องกับปลาสามน้ำ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในพื้นที่ ในประเด็น จุดเด่น จุดด้อย โอกาส อุปสรรค และผลกระทบจากการดำเนินการของหลักสูตร วิธีการและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสรุปแบบอุปนัยนำเสนอเป็นความเรียง

ระยะที่ 2 ออกแบบและพัฒนาหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คณะผู้วิจัย (1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยใช้ข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรทาบ (Taba, 1962) แนวคิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติโดยชุมชน และแนวคิดจิตสำนึกแคทโธล (Cathole Consciousness) ร่วมกับใช้แนวคิด ADDIE Model มีขั้นตอนประกอบด้วย การวิเคราะห์ (analysis) การออกแบบ (design) การพัฒนา (development) การประเมิน (evaluation) การประยุกต์ใช้สื่อ (design) (2) ดำเนินการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ร่วมกับตัวแทนชุมชน ครูอาจารย์ในพื้นที่ รวมทั้งหมดจำนวน 30 คนโดยวิธีการอาสาสมัคร (3) ตรวจสอบ ปรับปรุง แก้ไขพัฒนาหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เพื่อนำไปจัดกิจกรรมต่อไป แหล่งข้อมูลในการดำเนินการขั้นนี้ได้แก่ (1) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (2) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนชาวชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ครูอาจารย์ รวมทั้งหมดจำนวน 30 คน โดยวิธีการอาสาสมัคร (3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบร่างหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญเป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง คณะผู้วิจัยกำหนดหลักเกณฑ์การเลือกผู้เชี่ยวชาญคือมีประสบการณ์การทำงานด้านการจัดหลักสูตรและการสอน ด้านสื่อการศึกษา ด้านการวัดและประเมินผลที่มีประสบการณ์ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มและจัดเวทีแลกเปลี่ยนและระดมความคิดเห็น ประชุมวิพากษ์ การประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสรุปแบบอุปนัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนนี้ได้แก่เอกสารร่างหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ระยะที่ 3 ประเมินผลการจัดกิจกรรมหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คณะผู้วิจัย (1) ทดลองจัดกิจกรรมในหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา กับโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จำนวน 197 คน ได้มาโดยวิธีการอาสาสมัคร (2) ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบวัดความพึงพอใจต่อกิจกรรมกิจกรรมในหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (3) นำหลักสูตรที่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสมแล้วเสนอกับเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 2 เพื่อนำมาบูรณาใช้กับหลักสูตรท้องถิ่น/หลักสูตรที่เหมาะสมของโรงเรียน และนำเสนอกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อนำมาบูรณาการงานด้านพันธกิจการส่งเสริมการศึกษาในการนำหลักสูตรฯ ไปใช้ในการส่งเสริมในกลุ่มเยาวชนในท้องถิ่นต่อไป วิธีการและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบวัดความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านวัดประเมินผลจำนวน 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความตรงอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 กำหนดเกณฑ์แปลความหมายค่าเฉลี่ยตามแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด (2545) และสรุปประเด็นการสนทนากลุ่มบทเรียนเงื่อนไข ปัจจัยเอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการพัฒนากิจกรรม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสรุปแบบอุปนัย

ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดย ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัย

ผู้วิจัยทำการพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัย โดยการยื่นขอรับการพิจารณารับรองจริยธรรมเสนอต่อคณะกรรมการจริยธรรมในคนของมหาวิทยาลัยทักษิณ โดยผู้วิจัยได้ชี้แจงให้ผู้เข้าร่วมวิจัยได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล การเข้ามามีส่วนร่วมในการทำวิจัยในครั้งนี้ เป็นไปด้วยความสมัครใจ และเมื่อเข้าร่วมแล้วสามารถถอนตัวออกจากกรเข้าร่วมวิจัยได้ตลอดเวลา โดยไม่มีผลต่อการได้รับบริการด้านสิทธิต่าง ๆ ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับจะถูกเก็บไว้เป็นความลับ และผู้วิจัยขอมาใช้ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น ผลจากการวิจัยจะนำเสนอโดยภาพรวม ไม่ระบุชื่อ แต่ใช้รหัสแทน เมื่อผู้เข้าร่วมวิจัยยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมวิจัยเซ็นลงนามในเอกสารเพื่อแสดงความยินยอมเข้าร่วมวิจัย หากกลุ่มตัวอย่างมีข้อสงสัยสามารถสอบถามผู้วิจัยได้ตลอด

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีดังนี้

1. จากการสืบค้นข้อมูลหลักสูตรเดิมและสัมภาษณ์กลุ่มที่ส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรหลักสูตรเกาะหมากศึกษาในปี พ.ศ. 2551 พื้นที่ตำบลเกาะหมาก อำเภอบางปะกง จังหวัดพัทลุง พบว่าในพื้นที่ได้มีการพัฒนาหลักสูตรชุมชนขึ้นโดยความร่วมมือของชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ ชื่อว่าหลักสูตร “เกาะหมากศึกษา” ใช้สำหรับการเรียนการสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในพื้นที่ตำบลเกาะหมาก เป็นหลักสูตรที่ได้รับการรับรองจากเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 2 โดยหลักสูตรนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตคนเกาะหมากที่ผูกพันกับอาชีพประมงพื้นบ้านในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อุปกรณ์การทำประมงรูปแบบต่าง ๆ วิธีการอนุรักษ์และพิทักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ รวมถึงภูมิปัญญาพื้นถิ่นในชุมชน หลักสูตรเกาะหมากศึกษาเป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อให้โรงเรียนในพื้นที่เครือข่ายเกาะหมากใช้งาน ได้แก่ โรงเรียนในระดับประถมศึกษา จำนวน 7 แห่ง คือ 1) โรงเรียนบ้านท่าหวา 2) โรงเรียนบ้านช่องพิน 3) โรงเรียนวัดบ้านแหลมกรวด (อินทระประดิษฐ์) 4) โรงเรียนบ้านเกาะโคบ 5) โรงเรียนบ้านปากบางนาคราช 6) โรงเรียนบ้านเกาะหมาก และ 7) โรงเรียนบ้านเกาะเสือ และโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนมัธยมเกาะหมาก (สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดพัทลุง) โดยหลักสูตรเกาะหมากศึกษามีช่องทางการเข้าถึงในรูปแบบออนไลน์ โดยพบว่าเป็นการสแกนเอกสารเล่มหลักสูตรต้นฉบับเก็บไว้ ซึ่งเนื่องจากหลักสูตรมีการใช้งานมาระยะหนึ่งแล้วแต่ยังไม่เคยมีการปรับปรุงหลักสูตรมาก่อน ข้อมูลบางอย่างอาจไม่ทันสมัยตามกาลเวลา อีกทั้งช่องทางการเข้าถึงไม่หลากหลาย และไม่ตอบสนองตามความสนใจของผู้เรียน

2. ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม จากการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึก และการใช้แบบสอบถามออนไลน์โดยมีผลการศึกษาดังนี้ จากการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึก และการใช้แบบสอบถามออนไลน์โดยมีผลการศึกษาดังนี้

2.1 กลุ่มนักเรียนในโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษา พบว่า สภาพปัญหาคือ หัวข้อบางหัวข้อไม่ทันสมัย เนื้อหาภาคบรรยายเยอะ บางกิจกรรมไม่สนุก มีวิชาการเยอะ บางหัวข้อเข้าใจยาก ความต้องการคือ ปรับให้เนื้อหาไม่มีความสนุก มีภาคปฏิบัติเยอะๆ ใช้สื่อออนไลน์หรือเกมให้เข้าใจง่ายขึ้น

2.2 กลุ่มนักเรียนในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา พบว่า สภาพปัญหาคือ การเรียนวิชาการหรือเรียนในห้องเรียนใช้เวลาเยอะมากแล้ว ความต้องการคือ เน้นการเรียนรู้จากการได้ลงมือทำปฏิบัติจริง การทำเป็นโครงงาน เน้นการ

สร้างประสบการณ์ การใช้ชีวิตดูดีจากในพื้นที่ มาต่อยอดการขาย และการทำการตลาด การทำสินค้าแบรนด์ของตัวเอง

2.3 กลุ่มโรงเรียนในเครือข่ายตำบลเกาะหมาก ครูที่ใช้หลักสูตร ครูที่เคยใช้หลักสูตร ผู้บริหารสถานศึกษาพบว่า มีหลายโรงเรียนที่ยังคงใช้หลักสูตรฯ อยู่ แต่ไม่ได้ดำเนินการแบบเต็มรูปแบบและดำเนินการใช้สอนบูรณาการเนื้อหา ร่วมกับวิชาอื่น ๆ ได้แก่ โรงเรียนบ้านช่องพิน โรงเรียนบ้านเกาะหมาก และโรงเรียนมัธยมเกาะหมาก โรงเรียนที่ปัจจุบันไม่ได้ดำเนินการใช้หลักสูตรฯ แล้ว ได้แก่ โรงเรียนบ้านท่าวา โรงเรียนวัดบ้านแหลมกรวด (อินทระประดิษฐ์) โรงเรียนบ้านเกาะโคบ โรงเรียนบ้านปากบางนาคราช และโรงเรียนบ้านเกาะเสือ

2.4 กลุ่มศิษย์เก่า ผู้ปกครอง และประชาชนในพื้นที่ พบว่า จากการที่เคยใช้งานหลักสูตรเกาะหมากศึกษา ยังจำได้ว่าเคยได้เรียนรู้วิชานี้ แต่อาจจำเนื้อหาทั้งหมดไม่ได้ แต่พบว่าเป็นหลักสูตรที่ดีและสามารถสร้างจิตสำนึกให้กับผู้ที่ได้เรียนรู้ เข้าใจและรู้จักบ้านและชุมชนของตนเองมากขึ้น และอยากให้เด็กรุ่นใหม่ได้มีการใช้หลักสูตรนี้ แต่สามารถปรับได้ตามความเหมาะสม

ตอนที่ 2 ผลการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

คณะผู้วิจัยจัดประชุมร่วมกับชุมชนเพื่อตรวจสอบข้อมูลและสะท้อนองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ร่วมกัน และร่วมกันตั้งเป้าหมายของการจัดการความรู้ปลาสามน้ำในพื้นที่กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และพัฒนาหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา สำหรับนักเรียนประถมศึกษา 1 หลักสูตร และสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา 1 หลักสูตร โดยดำเนินการประชุมระดมความคิดเห็น การนำเสนอข้อมูล การสะท้อน การวิพากษ์หลักสูตร จากผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครู จากโรงเรียนในตำบลเกาะหมาก 8 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนบ้านท่าวา 2) โรงเรียนบ้านช่องพิน 3) โรงเรียนวัดบ้านแหลมกรวด (อินทระประดิษฐ์) 4) โรงเรียนบ้านเกาะโคบ 5) โรงเรียนบ้านปากบางนาคราช 6) โรงเรียนบ้านเกาะหมาก และ 7) โรงเรียนบ้านเกาะเสือ และโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนมัธยมเกาะหมาก โรงเรียนที่อยู่นอกเขตพื้นที่ตำบลเกาะหมาก (ตัวแทนโรงเรียนในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา) 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดบางขน และโรงเรียนบ้านแหลม จากตำบลฝาละมี ตัวแทนชุมชน หน่วยงาน และทีมนักวิจัย

หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยจึงพัฒนาหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แนวคิดของหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สนองความต้องการของพื้นที่เพื่อให้เกิดการพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำและทรัพยากรของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งพัฒนาเยาวชนให้สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น ส่งเสริมเยาวชนให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพิทักษ์ทรัพยากรของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนได้มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่น จึงกำหนดหลักการของหลักสูตร ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรที่ยึดหยุ่นในด้านโครงสร้างเวลาเรียน และสาระในการจัดการเรียนรู้

2. เป็นหลักสูตรที่ให้ชุมชนท้องถิ่นและนวัตกรรมชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้และใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐาน (Learning and Innovation Platform)

3. เป็นหลักสูตรที่จัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลเป็นฐาน และการเรียนรู้ผ่านสื่อประเภทเกมการศึกษาที่เหมาะสม

4. เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพิทักษ์ทรัพยากรของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

แผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ กระบวนการ การคิด และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร และดำเนินการ

ตามขั้นตอนเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้จึงได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และดำเนินการตามแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 6 หน่วยสาระการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยที่ 1 เนื้อหาทางภูมิศาสตร์และวิถีชีวิต ได้แก่ ที่ตั้ง อาณาเขต ลักษณะทางกายภาพ ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา หน่วยที่ 2 ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ได้แก่ ทรัพยากรปลาสามน้ำ, สัตว์น้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ แหล่งท่องเที่ยว หน่วยที่ 3 พืชกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ได้แก่ องค์การและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลักษณะโครงสร้างการปกครอง กฎหมายพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง กระบวนการกตีกากลุ่ม หน่วยที่ 4 รักษาคุณค่า ทะเลสาบสงขลา ได้แก่ กิจกรรมการอนุรักษ์ กิจกรรมการฟื้นฟู หน่วยที่ 5 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และสร้างรายได้ที่ยั่งยืน ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การจัดการรายได้และทรัพยากร หน่วยที่ 6 การจัดการเศรษฐกิจ ชุมชน ได้แก่ กลยุทธ์และแผนการตลาด การจัดทำหมายและพัฒนาช่องทาง การจัดการท่องเที่ยว

ภาพที่ 2 หลักสตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
ตอนที่ 3 ผลการใช้หลักสตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองใช้หลักสตร โดยออกแบบเป็นฐานการเรียนรู้ 5 ฐาน แสดงรายละเอียดดังนี้
ฐาน 1 กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เล่าเรื่องแผนที่ทะเลสาบ

ภาพที่ 3 กิจกรรมและรูปแบบการเรียนรู้ฐานที่ 1 แลกเปลี่ยนเรียนรู้เล่าเรื่องแผนที่ทะเลสาบ
ฐานกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เล่าเรื่องแผนที่ทะเลสาบโดยใช้แผนที่ของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา บัตรคำ และการบรรยายแบบมีส่วนร่วมของครูวิทยากรในการให้นักเรียนได้เห็นภาพและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีเกมจากตอบคำถามจากบทเรียนที่ได้เรียนรู้ สลับกับการบรรยายเนื้อหาและการถามตอบร่วมกัน

ฐาน 2 กิจกรรมนวัตกรเล่าเรื่อง

ภาพที่ 4 กิจกรรมและรูปแบบการเรียนรู้ฐานที่ 2 นวัตกรเล่าเรื่อง

ฐานกิจกรรมนวัตกรเล่าเรื่อง จะมีการเชิญวิทยากรจากชุมชนซึ่งเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มในการประกอบอาชีพ และ นวัตกรรมชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการบอกเล่าเรื่องของทะเลสาบสงขลาตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น บรรยายภาคในฐานจะเป็นการนั่งล้อมวงใต้ต้นไม้ใหญ่ และฟังการเล่าเรื่องจากนวัตกรรมชุมชน พร้อมกับภาพประกอบในเนื้อหา ต่าง ๆ เช่น อาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่สำคัญ และบุคคลสำคัญในท้องถิ่น ตลอดจนความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลง ของทรัพยากรในพื้นที่

ฐาน 3 กิจกรรมเกมแผนผังองค์กรชุมชน

ภาพที่ 5 กิจกรรมและรูปแบบการเรียนรู้ฐานที่ 3 เกมแผนผังองค์กรชุมชน

ฐานกิจกรรมเกมแผนผังองค์กรชุมชน เป็นนำเสนอโครงสร้างองค์กรของชุมชนในพื้นที่ทะเลสาบสงขลา โดยใช้แผนที่มาเป็นตัวช่วยในการอธิบายตำแหน่งที่ตั้งของหน่วยงานต่าง ๆ บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับอื่น ๆ ตลอดจนการสร้างความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของนักเรียนในปัจจุบันและอนาคต ในการร่วมกันอนุรักษ์และพิทักษ์ปลาสามน้ำของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตลอดจนการบูรณาการเกมการศึกษามาใช้ในการ ทบทวนและกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ โดยเป็นเกมจับคู่สถานที่ที่ตั้งและชื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการ บอกบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานนั้น ๆ

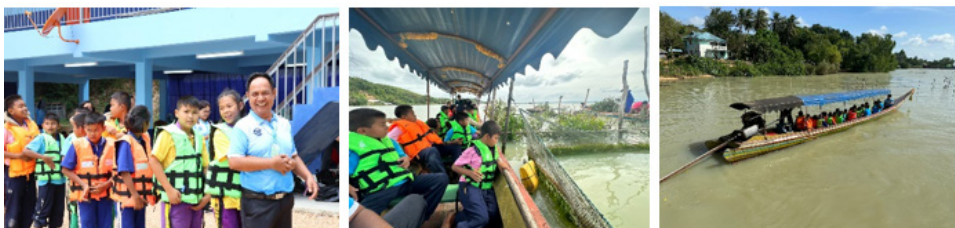
ฐาน 4 กิจกรรมฝึกปฏิบัติการทำผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 6 กิจกรรมและรูปแบบการเรียนรู้ฐานที่ 4 ฝึกปฏิบัติการทำผลิตภัณฑ์

ฐานกิจกรรมฝึกปฏิบัติการทำผลิตภัณฑ์ จากการประชุมวางแผนร่วมกับครูวิทยากรพบว่าการเตรียมวัตถุดิบนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์นั้นขึ้นอยู่กับปลาที่ชาวประมงจับได้ในช่วงเวลาดังกล่าว จึงเตรียมกิจกรรมการแปรรูปเบื้องต้นเป็นการทำปลาตากแห้ง โดยมีทีมครูวิทยากรและนวัตกรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสอนและฝึกฝนให้กับนักเรียน ตั้งแต่กระบวนการล้างทำความสะอาด การแล่ปลา การหมักเกลือ การตากแห้ง ตลอดจนการกระตุ้นให้นักเรียนวางแผนเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และการทำการตลาด การทำบัญชีรายรับรายจ่าย การทำบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม การวางแผนการขาย

ฐาน 5 กิจกรรมกลุ่มแก้ไขปัญหามาจากสถานการณ์ตัวอย่าง และ กิจกรรมทำบ้านปลา

ภาพที่ 7 กิจกรรมและรูปแบบการเรียนรู้ฐานที่ 5 กิจกรรมกลุ่มแก้ไขปัญหามาจากสถานการณ์ตัวอย่าง
กิจกรรมทำโมเดลบ้านปลาภาพที่ 8 กิจกรรมและรูปแบบการเรียนรู้ฐานที่ 5 กิจกรรมกลุ่มแก้ไขปัญหามาจากสถานการณ์ตัวอย่าง กิจกรรมทำบ้านปลา
ในทะเลสาบสงขลา

ฐานกิจกรรมกลุ่มแก้ไขปัญหามาจากสถานการณ์ตัวอย่าง กิจกรรมทำบ้านปลา เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรในปัจจุบันการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและการแก้ไขปัญหามาจากสถานการณ์ตัวอย่าง ครูนำเสนอแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรโดยการบอกแนวทางการทำติดากกลุ่ม การทำบ้านปลารูปแบบต่าง ๆ และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบบ้านปลาโดยใช้วัสดุที่หาได้จากในพื้นที่ และอีกกลุ่มจะลงเรือเพื่อสังเกตการณ์การทำบ้านปลาของนวัตกรชุมชนและการการร่วมทำบ้านปลากับชุมชน หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม คณะผู้วิจัยประเมินผลความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรมของหลักสูตร แสดงผลได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อ “ค่ายหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา”

ข้อ	รายการประเมิน	คะแนนเฉลี่ย		
		ป.4 n=91	ป.5 n=84	มัธยม n=22
1	สถานที่ในการจัดกิจกรรม	4.69	4.49	4.20
2	รูปแบบการจัดกิจกรรม	4.57	4.63	4.10
3	เวลาในการทำกิจกรรมแต่ละฐานมีความเหมาะสม	4.57	4.64	4.20
4	ความรู้และทักษะที่ได้รับจากการฝึกกิจกรรม			
	4.1 กิจกรรมฐานที่ 1 แลกเปลี่ยนเรียนรู้เล่าเรื่องแผนที่ทะเลสาบ	4.68	4.57	4.67
	4.2 กิจกรรมฐานที่ 2 นวัตกรรมเล่าเรื่อง	4.59	4.61	4.60
	4.3 กิจกรรมฐานที่ 3 เกมแผนผังองค์กรชุมชน	4.65	4.63	4.60
	4.4 กิจกรรมฐานที่ 4 แก้ไขปัญหามาจากสถานการณ์ตัวอย่าง	4.56	4.65	4.60
	4.5 กิจกรรมฐานที่ 5 ฝึกปฏิบัติการทำผลิตภัณฑ์	4.56	4.63	4.73
5	ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้รับ	4.73	4.81	4.60
6	สนุกสนานไม่ตึงเครียด	4.66	4.52	4.33
7	ความพึงพอใจต่อกิจกรรมครั้งนี้ในภาพรวม	4.70	4.57	4.40

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมในระดับพึงพอใจมากที่สุด นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมในระดับพึงพอใจมากที่สุด และนักเรียนระดับมัธยมมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมในระดับมาก

อภิปรายผล

1. ผลศึกษาศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการหลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คณะผู้วิจัยศึกษาบริบทและความต้องการของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่มีต่อการพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้ในการจัดการศึกษา พบว่าชุมชนต้องการหลักสูตรฐานสมรรถนะที่มุ่งเน้นส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียนในการปรับใช้องค์ความรู้ที่หลากหลายในสถานการณ์จริง การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหามาจากสถานการณ์ตัวอย่างโดยพลิกแพลงและยืดหยุ่นในระยะยาว ตลอดจนมีสุขภาวะที่ดี

สามารถปรับเปลี่ยนเส้นทางชีวิตให้สอดคล้องกับความผันผวนของโลกและความก้าวหน้าทางวิทยาการได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) ที่มุ่งสู่การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน อีกทั้งเป็นหน่วยงานที่มีการกิจหลักในการขับเคลื่อน การจัดการศึกษาของโรงเรียนภายใต้การดูแลรับผิดชอบในเขตพื้นที่การศึกษา ให้จัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพิพนทกานต์ นิมมานุทย์ และ เพ็ญพณ พวงแพ (2565) ที่ได้พัฒนาหลักสูตรรายวิชาท้องถิ่นของเราด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยผลการวิจัยพบว่านักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและต้องการให้พัฒนาหลักสูตรโดยส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติจริงจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นและหลักสูตรมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

2. ผลการพัฒนาหลักสูตรพหุศึกษารักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้มีคุณภาพ

คณะผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรพหุศึกษารักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา อันเป็นการจัดการเรียนรู้ที่สนองความต้องการของพื้นที่เพื่อให้เกิดการพหุศึกษารักษาปลาสามน้ำและทรัพยากรของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จากนั้นได้นำหลักสูตรไปทดลองใช้โดยจัดเป็นกิจกรรมค่ายซึ่งพบว่านักเรียนชั้น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมในระดับพึงพอใจมากที่สุด นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมในระดับพึงพอใจมากที่สุด และนักเรียนระดับมัธยมมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมในระดับมาก อาจเนื่องมาจากหลักสูตรพหุศึกษารักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่พัฒนาขึ้นนี้มีความน่าสนใจ กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ สามารถสร้างความสนใจของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการได้เป็นอย่างดี และเมื่อนักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง (Direct or Purposeful Experiences) จากการเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เล่าแผนที่ทะเลสาบ กิจกรรมนวัตกรเล่าเรื่อง กิจกรรมเกมแผนผังชุมชน กิจกรรมฝึกปฏิบัติการทำผลิตภัณฑ์ กิจกรรมกลุ่มแก้ปัญหาจากสถานการณ์ตัวอย่าง อีกทั้งมีวิทยากรในชุมชนและวิทยากรจากหน่วยงานราชการ เช่น จากหน่วยป้องกันและปราบปรามประมงน้ำจืดพัทลุงมาร่วมถ่ายทอด จึงส่งผลให้นักเรียนจึงรู้สึกพึงพอใจต่อกิจกรรมการในครั้งนี้ สอดคล้องกับหลักการแนวคิดของ เดคเกอร์ เดล (Dale, 1969) ที่กล่าวถึงประสบการณ์ตรงว่าสื่อการสอนประเภทประสบการณ์ตรงว่าเป็นสื่อการสอนที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด การสร้างประสบการณ์ตรงให้ผู้เรียนสามารถรับรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองจะทำให้ประสาทสัมผัสทั้งห้าได้รับรู้ก่อนให้เกิดการเรียนรู้ และสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐธิดา ดวงแก้ว (2565) ที่ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพ ในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบไปด้วย 6 หน่วยคือ (1)ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นน่ารู้ (2)สวนม่วนใจ๋ เกษตรพอเพียง (3)สืบสานภูมิปัญญาปักษ์หมักชีวภาพ (4)รอบรู้งานปั้นตุ๊กตาดินเผา (5)เรียนรู้งานผ้าปักมือสันทองและ (6)สืบทอดจักสาน ดอกไม้จากดอกไม้ไฟ ระยะเวลาหน่วยละ 3 ชั่วโมง 2)ผลการประเมินผลงานและพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 อยู่ในระดับมาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.89 และ 3)ผลการประเมินระดับทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 อยู่ในระดับมาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.85 ซึ่งสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ .05

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษาในพื้นที่สามารถนำข้อมูลหลักสูตรไปใช้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้ผู้เรียนและคนในชุมชนได้เรียนรู้การอนุรักษ์ การรักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน ต่อไป
2. ควรมีการส่งเสริมให้นักเรียนในระบบและนอกระบบ และนักเรียนในพื้นที่ได้ทดลองใช้หลักสูตรพิทักษ์รักษาปลาสามน้ำของชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเพื่อเป็นการขยายผลและเผยแพร่กิจกรรมของหลักสูตรให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยโดยกองทุนส่งเสริม ววน.และหน่วย บพท. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ.
- ณัฐธิดา ดวงแก้ว. (2565). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพ ในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 17(2), 129-143.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- พิณทกานต์ นิมนานุทย์ และ เพ็ญพนอ พ่วงแพ. (2565). การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาท้องถิ่นของเราด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *วารสารครุศาสตร์สาร*, 16(1), 201-213 .
- Edgar Dale. (1969). *Audiovisual method in teaching*. New York: The Dryden Press.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York: Harcourt Brace Jovanovich